

Párkapcsolati mintázatok és kapcsolati elégedettség együtt élő pároknál: az Olson-modell ellenőrzése

LAKATOS CSILLA^{1*} – MARTOS JÚLIA² – MÁNYAI ADRIENN³ –
MARTOS TAMÁS⁴

(Beérkezett: 2019. augusztus 23.; elfogadva: 2020. január 13.)

¹Semmelweis Egyetem, Rácz Károly Doktori Iskola, Budapest

²Pszichológus, egyéni vállalkozó

³Szegedi Tudományegyetem, Általános Orvostudományi Kar, Szeged

⁴Szegedi Tudományegyetem, Pszichológiai Intézet, Szeged

Elméleti háttér: A párkapcsolati elégedettség a családi és a párkapcsolati működés egyik legtöbbet kutatott területe, fontos jelzője a párkapcsolatok stabilitásának és minőségének. A párkapcsolat minősége továbbá hatással van az általános jóllétre, a testi és lelki egészségre. *Cél:* Házas és együtt élő párok párkapcsolati működésének és elégedettségének feltárása David H. Olson családszerkezeti koncepcióját alapul véve. *Módszerek:* A keresztmetszeti, kérdőíves vizsgálat résztvevői házas és együtt élő párok voltak ($n = 282$ pár; átlagéletkor: $45,06 \pm 9,52$ év és $42,74 \pm 10,27$ év a férfi és női partnereknél). Terápiába járás szempontjából két alminta volt megkülönböztethető: nem jár terápiába 202 pár (71,6%), terápiába jár 80 pár (28,4%). *Mérőeszközök:* Olson-féle Családi Teszt negyedik verziója (FACES-IV), Kapcsolati Elégedettség Skála (RAS-H) és a szubjektív egészségi állapotra vonatkozó kérdés. *Eredmények:* Hierarchikus klaszterelemzést végeztünk 282 pár adataival, az Olson-teszt Kohéziós index, Flexibilitás index és Családi kommunikáció dimenzióit alapul véve. Öt klasztert azonosítottunk: (1) „magas női kohézió”, (2) „jól kommunikáló, átlagos működésű”, (3) „gyengén kommunikáló”, (4) „magas férfi kohézió” és (5) „flexibilis és jól kommunikáló” klaszterek. A két alminta között elsősorban a „gyengén kommunikáló” csoport relatív gyakoriságában volt különbség (56,3% vs. 33,2%) a terápiába járó illetve nem járó pároknál. A klaszterekhez tartozó párok összehasonlítása azt mutatta, hogy a klaszterek átlagai statisztikailag jelentős mértékben eltérnek a párkapcsolati elégedettség tekintetében mind a férfi partnerek ($F(4) = 11,07$; $p < 0,002$), mind a női partnerek esetében ($F(4) = 9,48$; $p < 0,005$), valamint a szexuális elégedettség tekintetében a férfi partnerek ($F(4) = 7,66$; $p < 0,001$) és a női partnerek esetében is ($F(4) = 6,87$; $p < 0,001$). A klaszterek nem mutattak szignifikáns kapcsolatot a szubjektív egészségi állapottal.

* Levelező szerző: Lakatos Csilla, Semmelweis Egyetem, Mentális Egészségtudományok Doktori Iskola, 1428 Budapest, Pf. 2., E-mail: lakatos.a.csilla@gmail.com

Következtetések: Eredményeink arra utalnak, hogy a párkapcsolati elégedettség többféle kapcsolati működésben is megélhető. A kiegyensúlyozottan működő, párkapcsolati szempontból elégedett párok közös jellemzője a jó kommunikáció, amely segíti a kohéziót és a flexibilitást, és ezáltal egyensúlyfenntartó szerepet tölt be a párkapcsolatban.

Kulcsszavak: Olson-féle családteszt, kapcsolati elégedettség, szexuális elégedettség, kapcsolati mintázatok, kapcsolatorientált elemzés

1. Bevezetés

Életminőségünk jellemzően három fő pilléren alapul: a testi, a lelki, valamint a társas egészségen. Ez utóbbi magába foglalja egy tágabb közösséghez való tartozás élményét, valamint a közeli és támogató érzelmi kapcsolatok elérhetőségét is (Kopp & Pikó, 2006; Martos, 2010). A tartós párkapcsolat vagy házasság lehet az egyik olyan szintér, ahol az egyén képes megélni a valahová tartozás érzését egy szoros személyközi kapcsolatban. A párkapcsolat a család alapja, minőségét a párok egymással való hatékony kommunikációja, a stresszre adott reakcióik, valamint a konfliktuskezelésük határozza meg (Gödri, 2001; Pilinszki, 2012).

A párkapcsolat minőségének fontos szerepe van az általános jóllét, valamint a testi és lelki egészség meghatározásában (Dyrenforth, Kashy, Donnellan, & Lucas, 2010; Kopp, Skrabski, Székely, Stauder, & Williams, 2007; Martos, Sallay, Szabó, Lakatos, & Tóth-Vajna, 2014).

A párkapcsolatok minősége nem más, mint a párok szubjektív megítélése magáról a kapcsolatról, annak egyes részeiről, a párok egymáshoz való viszonyulása (Gödri, 2001; Horváth-Szabó, 2007). Olyan lényeges konstruktumokkal hozható összefüggésbe, mint például az önértékelés, az étellel való elégedettség, a szexuális elégedettség (Dyrenforth és mtsai, 2010; Martos és mtsai, 2014). A kapcsolaton belüli hatékony kommunikációnak és konfliktuskezelésnek szintén fontos szerepe van a párkapcsolat minőségének és stabilitásának meghatározásában (Bodenmann & Cina, 2006; Gödri, 2001; Jackson, 2009; Pilinszki, 2012).

A párkapcsolati elégedettség a családi és a párkapcsolati működés egyik legtöbbet kutatott területe. Bár a fogalmat gyakran használják és kutatják, a kapcsolati elégedettségnek nincs egyetemesen elfogadott definíciója. A kapcsolati minőség, házassági minőség mellett a kapcsolati elégedettség a szakirodalomban olyan fogalmakkal együtt kerül említésre, mint kapcsolati boldogság és kapcsolati alkalmazkodás (Dyrenforth és mtsai, 2010; Gödri, 2001; Hendrick, 1988; Martos és mtsai, 2014). A kapcsolati elégedettség Hendrick (1988) által alkalmazott definíciója szerint „egy személy házasságára vagy más, bensőséges kapcsolatára vonatkozó érzelmeinek és gondo-

latainak együttese". A kapcsolati elégedettséget rendszerint befolyásolják az olyan kritikus életesemények, mint a szülővé válás, a munkahelyi stressz, gazdasági tényezők vagy a partner betegsége (Umberson, Williams, Powers, Chen, & Campbell, 2005).

1.1. Olson családdinamikai modellje

A család olyan komplex rendszer, amelynek működését kapcsolati minták szabályozzák. A családi működés egyensúlyának fenntartását ugyanakkor olyan univerzális szabályok, hiedelmek szolgálják, amelyek a család tagjainak egymáshoz és önmagukhoz való viszonyában, a külvilághoz való kapcsolódásban játszanak szerepet, ugyanakkor az egyes problémákhoz való hozzáállást, a nehézségekkel való megküzdés módját befolyásolják (Minuchin, 2005). Ezek a konstruktumok együtt vannak jelen David H. Olson (1989) „circumplex modell” elnevezésű családszerkezeti koncepciójában, amely a családban és párkapcsolatban lezajló dinamikai jelenségeket teszi mérhetővé, ábrázolhatóvá és kutathatóvá.

A modell legfontosabb fogalmai: polaritás, egyensúly, dinamika, dimenziók. Olson két fontos polaritást, egymásnak feszülő, egymással ellentétes törekvést fogalmaz meg: egyik a kötődés és oldódás, másik az állandóság (stabilitás) és a változás (rugalmasság). A család és párkapcsolat működésében e feszültségek közötti egyensúly biztosítja az egészséges működést (Horváth-Szabó, 2007).

A Louis Guttman (1954) nevéhez fűződő circumplex ábrázolási forma különböző változók egymáshoz való korrelációs kapcsolatáról nyújt speciális információt. Ebben a grafikus ábrázolásban a változók reprezentációja körkörösén jelenik meg úgy, hogy az ábrázolásban egymáshoz közel fekvő változók egymással erős pozitív korrelációs kapcsolatban állnak, míg az egymástól távol fekvők közötti korrelációk igen alacsonyak, nulla körüliek vagy negatívak. A családi és párkapcsolati működés – grafikus ábrázolásban is megjelenítő – két fő változóját Olson a párkapcsolaton és a családon belüli kohézió (összetartás) és adaptivitás (alkalmazkodóképesség, flexibilitás) mértékében jelölte meg. Ezek mellett van egy harmadik, segítő dimenzió is: a kommunikáció. A modell arra fókuszál, hogy a család tagjai hogyan funkcionálnak a dimenziók mentén a családban, mint rendszerben. A két dimenzió összefüggésében elkülöníthetők egymástól a problémásan működő (kiegyensúlyozatlan) és a jól működő (kiegyensúlyozott) családok. A modell alapján a stresszhez való alkalmazkodás az egyéni, a párkapcsolati és a családi szinten egyaránt értelmezhető.

A kohéziót Olson a családtagok közötti érzelmi kötődésként definiálta. A családi kohézió dimenziója azt méri, hogy a családtagok miként tartják egyensúlyban az együttléteket és az elkülönülést. A dimenzió két végpontja, az együttesség és az elkülönülés tengelyén való elhelyezkedés alapján a modell négy kohéziószintet határozott meg: a legalacsonyabb övezetben a szétesett család helyezkedik el, a középső szinten a tagolt, valamint az összetartó család, végül a legmagasabb kohéziós szinten az egybefonódott család. A kohézió kiegyensúlyozott szintjein (tagolt és összetartó) a családok egészségesen funkcionálnak, hiszen ezeken a szinteken a családtagok érzelmi kötődése mellett a függetlenségük is megtartott (Mirnics, Vargha, Tóth, & Bagdy, 2010; Olson, 2011; Olson & Gorall, 2003). A családi kohézió optimális szintje esetén a családot összetartás, pozitív érzelmi kapcsolódás, családi közösségtudat jellemzi, amely érzelmileg biztonságot nyújt a család tagjai számára. Ha egy család túl gyenge kohézióval rendelkezik, akkor a családtagok érzelmileg nem kötődnek egymáshoz, a család közössége csak formailag létezik, érzelmileg azonban szétesik. A túl erős kohézió esetén ezzel szemben az érzelmi kötődés olyan szoros a családtagok között, amely már behatárolhatja a családtagok egyéni szabadságát, autonómiáját (Vargha & Tóth, 2007).

Az adaptivitás (flexibilitás) dimenziója a stabilitás és a változás egyensúlyát méri, és arra utal, hogy a család tagjai mennyire képesek alkalmazkodni a családszerkezeten belüli változásokhoz, valamint a gyorsan változó külső hatásokhoz. Ilyen változásokat jelenthet egy gyermek születése, a felnőtt gyerekek elköltözése, vagy a szülők/nagyszülők megbetegedése. A flexibilitás optimális szintje esetén a családi struktúra képes átalakulni, a családon belüli szerepviszonyok, valamint a kapcsolati szabályok pedig alkalmazkodni az új körülményekhez. Az adaptivitás erőssége alapján a kohézióhoz hasonlóan négy övezet különíthető el. A legalacsonyabb szinten a merev családok találhatók (túl sok szabály, túlzott fegyelem, ellenállás a változással szemben). A közepes övezetbe tartoznak a strukturált és a rugalmas családok. Végül a legmagasabb adaptivitási szinten a kaotikus családok helyezkednek el (fegyelem és szabályok teljes hiánya) (Mirnics és mtsai, 2010; Olson & Gorall, 2003; Vargha & Tóth, 2007). Olson (2011) alapján a családok szintén a kiegyensúlyozott (strukturált és rugalmas) övezetekben tudnak megfelelően funkcionálni: tehát a családoknak egyensúlyt kell találniuk a stabilitás és a változás között úgy, hogy a stabilitás bizonyos mértékben való megtartása mellett szükség van a változásokra való nyitottságra is. Ha egy család nem kellőképp flexibilis, akkor képesek egyfajta szervezettségbe, működést szabályozó rendszerbe beleszerezni, amelynek köszönhetően nehezen alkalmazkodnak a családi struktúrát érintő külső és

belső változásokhoz. Ha viszont az adaptivitás túlságosan magas a családban, a családi struktúra kaotikussá válik, és ez gátolja a stabil rendszer kialakulását (Vargha & Tóth, 2007).

A harmadik dimenzió, a kommunikáció segíti a kohézió és az adaptivitás dimenziók egyes övezetei közötti mozgást, valamint az egyensúly létrehozását és fenntartását. Olyan változókat foglal magába, mint hallgatási készség, beszédkésztség, önfeltárás, érthetőség, egymás iránti tisztelet és figyelem. A vizsgálatok igazolták, hogy kiegyensúlyozott, jól funkcionáló párokat és családokat a pozitív, hatékony kommunikáció jellemzi. Ellenben a nem megfelelő kommunikáció hátráltatja az övezetek közötti mozgást, megakadályozva a családi rendszernek a kiegyensúlyozott szintre való jutását. E harmadik dimenzió nem jelenik meg a circumplex modell ábrázolásában, inkább egy mögöttes dimenzióként van számontartva (Mirnics és mtsai, 2010; Olson, 2011; Olson & Gorall, 2003).

Olson és munkatársai (2003) a kohézió és flexibilitás dimenziójának négy szintjét kombinálva és a családi funkcionalitást figyelembe véve *tizenhat családtípust* hoztak létre. A modellben lévő családtípusok között működésük szerint megkülönböztetik a *kiegyensúlyozott* (jól funkcionáló) és *kiegyensúlyozatlan* (problémás) családokat. A kiegyensúlyozatlan családokra (kaotikusan szétesett; kaotikusan egybefonódott; mereven szétesett; mereven egybefonódott) mindkét dimenzió szélsőségesen alacsony vagy magas értékei jellemzőek. A kiegyensúlyozott családok a modell centrumában helyezkednek el (rugalmasan tagolt; strukturáltan tagolt; rugalmasan összetartó; strukturáltan összetartó). E négy családtípusra a két dimenzió mérsékelt értékei jellemzőek. Az egyéb, „átmeneti” területeken olyan párok és családok találhatóak, amelyek az egyik dimenzió esetében extrém, a másikonál mérsékelt eredményeket értek el (kaotikusan tagolt; kaotikusan összetartó; rugalmasan szétesett; strukturáltan szétesett; rugalmasan egybefonódott; strukturáltan egybefonódott; mereven tagolt; mereven összetartó). A modellnek ez a területe kevésbé jelentős (Kisgyörgyné Pongrácz, Tóth, Mirnics, Bagdy, és Vargha, 2006).

Az Olson-modellben gondolkodó családterapeuták központi célja a meglévő problémák és tünetek enyhítése a pár és/vagy családrendszer diszfunkcionális/kiegyensúlyozatlan típusának megváltoztatásával, mert a meglévő dinamika fenntartja a tüneti viselkedést. Ezen belül mindenekelőtt a családon belüli interakciók meglévő mintáját kell megváltoztatni. Mivel a legtöbb terápiára jövő család kiegyensúlyozatlan típusú, a változást az jelenti, ha a felek a kiegyensúlyozott tartományok felé mozdulnak el (Olson & Gorall, 2003).

Olson (2011) vizsgálatai eredményeiből olyan megállapításokat tett, amelyek közvetlenül alkalmazhatóak pár- és családterápiában. A kiegyensúlyozott kötődésű (kohéziójú) és rugalmasságú (flexibilis) párok és családok általánosságban jobban működnek a család különböző életciklusaiban, mint azok, amelyek szélsőséges értékeket mutatnak. A kiegyensúlyozott párok és családok szélesebb viselkedési repertoárral rendelkeznek, és a szélsőséges családokhoz képest készségesebbek a változtatásra. Ha a család normatív elvárásai akár a kohézió, akár a flexibilitás dimenziójában szélsőséges viselkedési mintákat támogatnak, a család jó működése addig szavatolt, amíg mindenki elfogadja ezeket az elvárásokat. A kiegyensúlyozott párok és családok jobb kommunikációs stílussal bírnak, mint a szélsőséges családok és párok. A pozitív kommunikációs képességek a kiegyensúlyozott párokat és családokat képesebbé teszik a kohézió és a flexibilitás mértékének megváltoztatására, mint az egyensúlyvesztett párokat és családokat. A szituatív stressz és a pár/család életciklusának megfelelő szükséges változások kezelésére a kiegyensúlyozott családok készek a kohézió és a flexibilitás megváltoztatására, míg az egyensúlyvesztett családok ellenállnak a változásnak (Olson, 2008).

A modell kidolgozása és gyakorlati alkalmazása során Olson és munkatársai (2003) az egyes családtípusokat az idő függvényében is megvizsgálták. Feltételezésük szerint a családok funkcionalitása összhangban van az időbeli, családfejlődési, illetve hétköznapi, szituatív változásokkal. A modell abban az értelemben dinamikus, hogy egy-egy család besorolása a családi életciklusok függvényében változhat. A változás követése kiváló lehetőség lehet a pár- és családterápia eszköztárában (Kisgyörgyné Pongrácz és mtsai, 2006). A modell szerint a kiegyensúlyozott párok esetében a családok kohéziója és adaptivitása az új változásokhoz való alkalmazkodás során átmenetileg megváltozhat, akár szélsőséges tartományba is kerülhet. Az extrém értékek adott esetben akár normálisnak, jól funkcionálónak is tekinthetők. Ezzel szemben a problémásan működő családok szélsőséges állapotban maradhatnak, és ez további stresszt generál számukra (Horváth-Szabó, 2007; Olson, 2011; Olson & Gorall, 2003).

A vizsgálati eredmények arra utalnak, hogy a családi kohézió és adaptivitás összefüggésben áll a házastársi elégedettséggel (Craddock, 1998). A kiegyensúlyozatlan működést mutató családok nagyobb mértékű stresszt és alacsonyabb elégedettséget élnek meg a családdal kapcsolatban is (Craddock, 2001). Mirnics és munkatársai (2010) eredményei szerint az alacsony iskolázottság alacsonyabb kohézióval, szegényesebb kommunikációval, valamint alacsonyabb családdal való elégedettséggel jár együtt.

Összefoglalva, az eddigi kutatási eredmények arra utalnak, hogy ha egy egyén a családján belül képes pozitív kommunikációra, továbbá a család olyan stabil rendszerét tapasztalja meg, ahol lehetséges hatékonyan megtar-

tani a rendszeren belüli határokat, egyensúlyozni az autonómia és az együttlét között, valamint rugalmasan alkalmazkodni a változásokhoz, akkor ez magasabb párkapcsolati elégedettséggel fog együtt járni, mint azoknál a személyeknél, akiknél ezek a feltételek nem teljesülnek.

1.2. Kapcsolatfókuszú megközelítés

Az eddigiek alapján elmondható, hogy párkapcsolati működésünk jelentős mértékben hozzájárul általános jóllétünkhöz. Párkapcsolatunk minősége a családonkon belül kialakult érzelmi kapcsolat erősségétől és a változásokhoz való alkalmazkodási készségünktől függ. A családon belüli hatékony kommunikáció, a rugalmas alkalmazkodóképesség, valamint az autonómia és az összetartás közötti egyensúly megteremtése együttesen járulnak hozzá a kiegyensúlyozott családi és párkapcsolati működéshez.

Bár az elmúlt évek vizsgálatai bőven szolgáltatottak információt ezen jellemzőknek a párkapcsolatok működésére gyakorolt hatásáról, ezek az adatok többnyire hagyományos, változófókuszú vizsgálatokból származnak, amelyekben a cél az egyéni jellemzők (változók) közötti lineáris összefüggések feltárása volt. Ezek az eredmények csupán általános tendenciák, szabályok megfogalmazását tették lehetővé (Martos, Sallay, Nagy, Greguss, & Filep, 2019).

A párkapcsolatok működéséről azonban új szempontú, részletesebb képet adhat számunkra, ha az egyes változók helyett magát a kapcsolatot helyezzük az elemzések fókuszába. Ez a megközelítés a személyfókuszú kutatási paradigmából jött létre, amely az egyének egészlegesebb vizsgálatát, valamint az egymástól független változók sajátos kombinációjának és egymással való interakciójának feltárását teszi lehetővé (Bergman, Magnusson, & El-Khouri, 2003; Bergman & Trost, 2006). A cél ebben a megközelítésben tehát nem a lineáris összefüggések, hanem a változók jellemző mintázatokba való rendeződésének és azok hatásainak feltárása és elemzése, ahol a *mintázat*, mint egység kerül a vizsgálat fókuszába.

Erre a megközelítésre alapozva az utóbbi években nyert teret az az elképzelés, hogy az elemzés alapját nemcsak az egyén, hanem egy egységet alkotó *diád* is képezheti (Fitzsimons, Finkel, & vanDellen, 2015; Martos és mtsai, 2019; Martos, Sallay, & Tóth-Vajna, 2016). E kapcsolatorientált elemzésben a párkapcsolat, mint egység kerül a vizsgálat fókuszába. A párok összetartozó adatai együttes elemzésének célja olyan kapcsolati mintázatok leírása, amelyeknek adott változókkal való összefüggéseit keressük, és amelynek eredményeképpen különböző párkapcsolati típusokról nyerhetünk információt (Czikmantori, Hagemeyer, & Engeser, 2018; Martos és mtsai, 2016; Martos és mtsai, 2019).

1.3. Jelen kutatás, előzetes felvetések

Kutatásunk célja házasság és együtt élő párok párkapcsolati működésének és kapcsolati, valamint szexuális elégedettségének feltárása volt David H. Olson családszerkezeti koncepcióját alapul véve. Kutatásunkat arra a feltételezésre alapoztuk, hogy a családi, párkapcsolati működés rendszerjellegéből kifolyólag a korábbi változófókuszú megközelítéshez képest a párok működéséről összetettebb képet nyerhetünk, amennyiben a párok összetartozó adatait együttesen, kapcsolatfókuszú megközelítésben elemezzük. Vizsgálatunk kiinduló kérdése az volt, hogy a résztvevő párok az Olson-modell családi jellemzői (kohézió, flexibilitás, kommunikáció és családdal való elégedettség) alapján milyen kapcsolati mintázatokba rendeződnek, milyen párkapcsolati típusokat alkotnak. Majd arra voltunk kíváncsiak, hogy ezen, a családi működésből kirajzolódó komplex mintázatok milyen összefüggésben lehetnek a párkapcsolati elégedettséggel, a szexuális elégedettséggel, valamint a szubjektív egészségi állapottal.

Bár a kutatásban alkalmazott kapcsolatfókuszú megközelítés inkább feltáró jellegű vizsgálatokra alkalmas és kevésbé használható hipotézistesztelésre (Bergman & El-Khoury, 2003), mégis megfogalmaztunk néhány általános előzetes felvetést a mintázatokkal összefüggésben. Feltételezésünk szerint azoknál a pároknál, ahol a pár mindkét tagja kiegyensúlyozatlannak érzi a családi működést, a párok elégedetlenebbek lesznek a párkapcsolatukkal, valamint alacsonyabb szexuális elégedettségről fognak beszámolni azokhoz a párokhoz képest, akiknél a családi működés kiegyensúlyozottabb formája rajzolódik ki. Azt vártuk továbbá, hogy a kiegyensúlyozatlan családi dinamikát mutató, komplex mintázatokba tartozó párok alacsonyabbnak ítélik meg szubjektív egészségi állapotukat összehasonlítva azokkal a párokkal, akik kiegyensúlyozott családi működést mutatnak.

2. Módszer

2.1. Vizsgálati személyek és eljárás

Keresztmetszeti kérdőíves vizsgálatunk résztvevőinek egyik csoportja egy Budapesten és környékén lakó házasság-, illetve együtt élő pár kérdőíves vizsgálatának résztvevői ($n = 246$ pár). A kérdőíveket egy piackutató cég kérdőbiztosai juttatták el az általuk kiválasztott válaszadókhöz. A másik csoportban olyan, Budapesten és vidéken lakó házasság-, illetve együtt élő párok szerepeltek, akik a válaszadás idején párterápiába jártak ($n = 80$ pár). Ez

utóbbiak a kérdőívcsomagot a párterapeutától kapták meg. A kitöltés mindkét csoport esetében a résztvevők informált hozzájárulásával, önkéntes és anonim módon történt.

Mintánkban összesen 326 pár szerepelt, mint egység (így 326 férfi és 326 női résztvevőnk volt). A férfi résztvevők átlagéletkora 39,56 év volt (szórás: 10,28 év; terjedelem: 18–68 év), míg a nőké 37,23 (szórás: 9,51 év; terjedelem: 19–63 év). Családi állapotukat tekintve a résztvevő párok 58,0%-a házas, 41,1%-uk élettársi kapcsolatban él, 0,9%-uk pedig együttélés nélküli párkapcsolatban van (0,3% „egyéb”). A párok kapcsolatának addigi hossza átlagosan 13,13 év volt (szórás: 9,41 év; terjedelem: 1–42 év). A párok férfi tagjai között 66,9%-nak volt gyermeke, a nők esetében ez 65,6% volt (a gyermek megléte nem feltétlen jelöl közös gyereket). A párok férfi tagjai közül a jelenlegi kapcsolatot megelőzően 7,4%-nak volt válása, míg a nők közül 6,4%-nak.

A vizsgálatot a Semmelweis Egyetem Regionális, Intézményi Tudományos és Kutatás-Értékelési Bizottság engedélyezte. Az etikai engedély száma: SE-TUKEB 5/2016.

2.2. Méréseszközök

Az adatfelvétel során egy sok kérdőívből álló kérdőívcsomagot vettünk fel, amelyből alább csak az itt elemzett mérőeszközöket mutatjuk be.

Szociodemográfiai adatok. A nem, életkor és iskolai végzettség mellett lekérdéztük az együttélés státuszát, a jelen kapcsolatban töltött évek számát, korábbi esetleges válást, a gyermekek számát, az anyagi helyzettel való szubjektív elégedettség mértékét.

Szubjektív egészségi állapot. Egy kérdés mérte a válaszadó saját egészségi állapotára vonatkozó értékelését: „Összességében milyennek értékeli az egészségi állapotát?” Az öt válaszlehetőség a „nagyon rossz”-tól a „kiváló”-ig terjedt.

Az *Olson-féle Családi Teszt negyedik verziója* (FACES IV, Olson, Gorall & Tiesel, 2006; OCST-4; Mirnics és mtsai, 2010) az Olson-féle circumplex családdinamikai modell mérőeszköze. A kérdőív nyolc alskálát tartalmaz. Ebből hat a tagok által a családban tapasztalt kohéziót és az adaptivitást méri: a kohéziót az *összetartó*, a *széteső*, és az *egybefonódott*; az adaptivitást a *rugalmas*, a *merev*, és a *kaotikus* alskála. A hat alskála közül kettő a kiegyensúlyozott működést (*összetartó*: kiegyensúlyozott kohézió skála; *rugalmas*: kiegyensúlyozott adaptivitás skála), négy pedig a kiegyensúlyozatlan működést méri (*merev* és *kaotikus* skálák – az adaptivitás esetén; *széteső* és *egybe-*

fonódott – a kohézió esetén). A kérdőív két kiegészítő alskálája a *családi kommunikáció* skála a pozitív kommunikáció mérésére, valamint a *családdal való elégedettség* skála, amely a családtagok elégedettségét méri a kohézió, az adaptivitás, valamint a kommunikáció szempontjából. A nyolc alskálán mintánkban tapasztalt Cronbach- α értékeket (férfi, illetve női oldalon) az 1. táblázat tartalmazza. Az értékek mindegyik alskála (és mindkét nem) esetében 0,7 fölött voltak, az esetek többségében pedig a 0,8-at, illetve több alskála esetében a 0,9-et is meghaladták, ami megfelelő belső megbízhatóságra utal.

1. táblázat. Az Olson-féle Családi Teszt alskáláinak Cronbach- α értékei

	Kohézió			Adaptivitás			Családi kommunikáció	Családdal való elégedettség
	Összetartó	Szét-eső	Egybefonódott	Rugalmas	Merev	Kaoitikus		
Férfi	0,85	0,81	0,73	0,81	0,76	0,80	0,93	0,94
Női	0,87	0,83	0,76	0,84	0,76	0,86	0,94	0,94

A kérdőív összesen 62 állítást tartalmaz. A kiegyensúlyozott és kiegyensúlyozatlan kohéziót és adaptivitást felmérő skálák 7-7 itemet tartalmaznak, míg a családi kommunikációt, valamint a családdal való elégedettséget vizsgáló skálák 10-10 állítással rendelkeznek. A kitöltés során a résztvevőknek arról kell nyilatkozniuk, hogy mennyire jellemzőek rájuk a mérőeszköz állításai jelenlegi családjukra nézve. A kitöltők egy ötfokozatú Likert-típusú skálán (1 = kevésbé jellemző, 5 = nagyon jellemző) válaszolnak az egyes tételekre. Az egyes skálákhoz tartozó itemek pontszámainak összeadásával kapjuk meg az adott skála összpontszámát. Minél magasabb pontot érnek el a vizsgálati személyek az egyes skálákon, annál jellemzőbb rájuk a kohézió vagy adaptivitás azon szintje, amelyet a skála vizsgál, illetve annál hatékonyabban kommunikálnak és annál elégedettebbek a családi működésükkel. A három, kohéziót vizsgáló skála értékeinek egymáshoz viszonyítása határozza meg a családon belüli érzelmi kötődés minőségét. Ugyanez mondható el az adaptivitást mérő három skáláról is, ezek értékeinek egymáshoz hasonlítása alapján határozható meg a változásokhoz való alkalmazkodás mértéke.

A Kapcsolati Elégedettség Skála (Relationship Assessment Scale; RAS; Hendrick, 1988) összesen 7 tételt tartalmaz. A skála öt pozitívan (pl.: 1. Mennyire felel meg partnere az Ön igényeinek?), két negatívan megfogal-

mazott kérdése (pl.: 4. Milyen gyakran gondol arra, hogy bár el sem kezdte volna ezt a kapcsolatot?) térképezi fel a kapcsolati elégedettség mértékét. A kitöltés során a résztvevőknek arról kell nyilatkozniuk, hogy mennyire jellemzőek rájuk a mérőeszköz állításai. A kitöltők egy ötfokozatú Likert-típusú skálán (1 = kevéssé jellemző, 5 = nagyon jellemző) válaszolnak az egyes tételekre. Az összpontszám kiszámításakor a negatívan megfogalmazott kérdések esetében (4. és 7. tétel) fordított pontozást kell alkalmazni, és így kell a tételek értékeit összegezni. A skála kitöltésekor minimum 7, maximum 35 pont érhető el. A magasabb összesített pontszám a kapcsolattal való magas elégedettségi szintre utal.

A mérőeszközt magyar nyelvterületre Martos és munkatársai (2014) adaptálták. Javaslatukra magyar nyelven a Kapcsolati Elégedettség Skála (RAS-H) elnevezés terjedt el. A magyar adaptációkor Martos és munkatársai (2014) egy 8., kiegészítő kérdéssel bővítették a kérdőívet, amely kérdés nem része az eredeti RAS-nak. A „Mennyire találja kielégítőnek a szexuális kapcsolatukat?” kérdés szintén ötfokozatú Likert-típusú skálán pontozandó. A RAS-H-t kitöltők párkapcsolati elégedettségének mértéke így 0 és 40 pont közötti intervallumba eshet. Minél magasabb pontot ér el egy résztvevő a kérdőíven, annál elégedettebb a párkapcsolatával. A jelen mérés során tapasztalt Cronbach- α értékek az eredeti RAS skála esetében férfi oldalon 0,85, női oldalon 0,81, a kiegészítő kérdéssel együtt vizsgálva pedig (RAS-H skála) pedig férfi oldalon 0,86, és női oldalon 0,81 voltak, amely értékek mind megfelelő belső megbízhatóságra utalnak.

2.3. Adatelemzési stratégia

Az adatok feldolgozása és elemzése az IBM SPSS Statistics 20.0 programban történt. A párok családdinamikájában megjelenő jellegzetes mintázatok feltárásához a ROPstat statisztikai szoftvert használtuk, a profilok elkülönítése pedig a már előzőekben bemutatott *Olson-féle Családi Teszt* változói alapján történt.

Vargha és Tóth (2007) munkája alapján létrehoztuk a kérdőív nyolc alskálájának percentilis transzformáltjait, majd a hat alapskálából (összetartó, rugalmas, merev, kaotikus, széteső és egybefonódott) kialakítottuk *Kohéziós index* és a *Flexibilitás index* változókat. A két index az Olson-féle modell két fő dimenzióját írja le, az alapváltozók információját egy-egy arányszámmal fejezve ki: Kohéziós index = $\frac{\text{Összetartó}}{((\text{Széteső} + \text{Egybefonódott})/2)}$; Flexibilitás index = $\frac{\text{Rugalmas}}{((\text{Kaotikus} + \text{Merev})/2)}$ (Vargha & Tóth, 2007).

A mintázatok elkülönítésének alapjául az így létrejött két változó, illetve a kérdőív kiegészítő, a pozitív családi kommunikációt mérő skálája szolgáltak. Adatelemzésünk változóinak leíró jellemzőit és alapvető összefüggéseit a 2. táblázat tartalmazza.

A leíró statisztikai elemzések és az adatok előzetes áttekintése után mintánkat a kilógó (outlier) esetek szempontjából vizsgáltuk meg, hiszen az értékekben megjelenő néhány extrémítás jelentősen befolyásolhatja és torzíthatja a mintázatkeresés eredményét (Bergman és mtsai, 2003). Az outlier-ek kiszűrésére szolgáló reziduálanalízist így a klaszterelemzés alapjául szolgáló változókon (Kohéziós index, Flexibilitás index, Családi kommunikáció) futtattuk, és az így azonosított eseteket a további elemzésbe nem vontuk be.

Az elkülönítés alapját képező változók szempontjából hibás és hiányos kitöltések azonosítása, valamint az outlier-ek kiszűrése után a mintázatfeltáró elemzésben 282 pár adatai szerepeltek. A hierarchikus klaszterelemzést a ROPstat statisztikai programban (Vargha, 2016) végeztük el. A leginkább megfelelő klaszterszám meghatározása után (bővebben ld. Eredmények fejezet) a létrejött klasztereket leíró statisztikák segítségével értelmeztük, majd a csoportokat SPSS programban, varianciaanalízis (ANOVA), és Kruskal-Wallis-próba alkalmazásával hasonlítottuk össze az elemzésünk további változóinak bevonásával.

Az említett elemzési eljárások során kapott eredmények érvényességének ellenőrzésére khi-négyzet-próbát, valamint többváltozós kovarianciaelemzést (MANCOVA) végeztünk.

2. táblázat. Az elemzésben szereplő változók leíró statisztikája, valamint kétváltozós összefüggéseik (Pearson-féle korrelációs együtthatók)

Változó	Átlag	Szórás	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1. Kohézió_F	1,16	0,96											
2. Kohézió_N	1,19	1,06	0,28**										
3. Flex_F	1,25	1,16	0,56**	0,20**									
4. Flex_N	1,24	1,23	0,171*	0,46**	0,43**								
5. Komm_F	48,37	28,93	0,60**	0,30**	0,56**	0,26**							
6. Komm_N	48,80	28,71	0,31**	0,60**	0,34**	0,56**	0,54*						
7. RAS_sum_F	29,70	4,48	0,33**	0,25**	0,30**	0,20**	0,43**	0,33**					
8. RAS_sum_N	29,37	5,10	0,22**	0,31**	0,23**	0,21**	0,37**	0,42**	0,60**				
9. RAS_08_F	3,88	1,19	0,16**	0,18**	0,13*	0,09	0,30**	0,25**	0,53**	0,34**			
10. RAS_08_N	3,91	1,16	0,11	0,27**	0,13*	0,13*	0,29**	0,33**	0,43**	0,50**	0,73**		
11. Egészség_F	3,72	0,70	-0,05	-0,02	-0,01	-0,08	0,04	-0,03	0,08	0,02	-0,02	-0,06	
12. Egészség_N	3,71	0,74	-0,03	0,11	0,02	0,03	0,08	0,13*	0,15*	0,19**	0,12*	0,18**	0,36**

Jelmagyarázat: Kohézió_F = Kohéziós index (Férfi); Kohézió_N = Kohéziós index (Nő); Flex_F = Flexibilitás index (Férfi); Flex_N = Flexibilitás index (Nő); Komm_F = Családi kommunikáció (Férfi); Komm_N = Családi kommunikáció (Nő); RAS_sum_F = Kapcsolati Elégedettség Skála 8. item (Férfi); RAS_sum_N = Kapcsolati Elégedettség Skála 8. item (Nő); RAS_08_F = Kapcsolati Elégedettség Skála 8. item („Mennyire találja kielégítőnek a szexuális kapcsolatukat?”) (Férfi); RAS_08_N = Kapcsolati Elégedettség Skála 8. item (Nő); Egészség_F: Szubjektív egészségi állapot („Összességében hogyan minősítené a saját egészségi állapotát?”) (Férfi); Egészség_N = Szubjektív egészségi állapot (Nő); * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

3. Eredmények

3.1. Klaszterelemzés

Hierarchikus klaszterelemzésünket az előzőekben említett Kohéziós index, Flexibilitás index, illetve Családi kommunikáció változókra futtattuk. Az elemzést standardizált változókkal végeztük el, a Ward-módszer, illetve a négyzetes Euklidészi távolságok alkalmazásával, amely a csoportok közötti különbségek maximalizálásával, és a csoporton belüli különbségek minimalizálásával dolgozik (Bergman és mtsai, 2003). Az így kapott klaszterváltozatok közül a 3-tól 10-ig terjedő megoldások mutatóit vizsgáltuk meg megfelelőség szempontjából. Ennek során a következő mutatókat vettük figyelembe, az elvart határértékeket Vargha, Bergman és Takács (2016) alapján határozva meg: megmagyarázott hibaszázalék (Explained Error Sum of Squares - EESS%; lehetőleg 60%-nál nagyobb), pontbiszeriális korreláció (lehetőleg 0,3-nál nagyobb), Silhouette-együttható (lehetőleg 0,5-nél nagyobb), módosított Xie-Beni-index (a lehető nagyobb legyen, lokális maximummal) és átlagos klaszterhomogenitás (HC-átlag, lehetőleg 1,0-nál kisebb). Az egyes klasztermegoldások itt felsorolt mutatóit a 3. táblázat tartalmazza.

3. táblázat. A hierarchikus klaszterelemzés megfelelőségi mutatói 3–10 klaszterre nézve

Lépés	N	EESS%	Pont-biszeriális eh.	Xie-Beni (mod)	Silhouette eh.	HC átlag
i = 265	10	70,23	0,372	0,225	0,523	0,622
i = 266	9	68,60	0,371	0,182	0,518	0,653
i = 267	8	66,38	0,394	0,261	0,532	0,696
i = 268	7	63,00	0,386	0,187	0,531	0,761
i = 269	6	59,09	0,380	0,101	0,523	0,840
i = 270	5	54,56	0,453	0,366	0,550	0,930
i = 271	4	49,25	0,423	0,324	0,546	1,029
i = 272	3	42,28	0,379	0,202	0,536	1,164
Relokáció után	5	58,19	0,441	0,463	0,603	0,854

Jelmagyarázat: N = a klaszterek száma; EESS % = megmagyarázott hibaszázalék (Explained Error Sum of Squares); eh. = együttható; Pont-biszeriális eh. = pont-biszeriális korreláció; Xie-Beni (mod) = módosított Xie-Beni index; HC átlag = átlagos klaszterhomogenitás.

Az elemzés további szakaszában használt klaszterszámot a megfelelőségi mutatók alapján választottuk meg, figyelembe véve a létrejövő klaszterek megfelelő értelmezhetőségét. Értelmezhetőség szempontjából az 5, illetve a 6 klaszteres változat is jól használhatónak tűnt, valamint adekvációs mutatók is az elvárt tartományban vagy annak közelében voltak. Elemzésünkben végül az 5 klaszteres megoldással dolgoztunk tovább, mert bár a magyarázó ereje alacsonyabb volt, a módosított Xie-Beni-index ennél a változatnál vette fel a legmagasabb értéket, és mutatott egyértelműen lokális maximumot. A végleges klaszterszám kiválasztása után az 5 klaszteres megoldásra relokációs eljárást is futtattunk, amely a magyarázott varianciát 54,56%-ról 58,19%-ra emelte (amely így jóval közelebb került az elvárt tartományhoz), illetve ezzel a modell többi mutatója is javult (ld. 3. táblázat). Az 5 klaszter tagságait csoportosító változóként mentettük el a további elemzések lehetővé tétele érdekében. Az egyes klaszterek adatait az 4. táblázatban mutatjuk be.

A végleges csoportokat egyszempontos varianciaanalízis segítségével hasonlítottuk össze annak megállapítására, hogy azok statisztikailag valóban jelentősen különböznek-e egymástól az elkülönítés alapjául szolgáló változók (Kohéziós index, Flexibilitás index, Családi kommunikáció) szempontjából. A próba a klaszterek átlagpontszámainak szignifikáns eltérését mutatta az összes vizsgált változónál. A klaszterek közötti különbség megjelent a párok férfi tagjai által tapasztalt kohézióban ($F(4) = 90,926; p < 0,001$), flexibilitásban ($F(4) = 100,788; p < 0,001$), és kommunikációban ($F(4) = 102,303; p < 0,001$). A női partnerek esetében ugyanígy megjelent a csoportok közötti szignifikáns eltérés mind a kohézió ($F(4) = 110,642; p < 0,001$), a flexibilitás ($F(4) = 103,300; p < 0,001$), és a kommunikáció területén ($F(4) = 75,320; p < 0,001$). Annak vizsgálatára, hogy az egyes különbségek pontosan mely klaszterek között jelentkeznek, Dunnett-féle T_3 utótesztet alkalmaztunk. A csoportok között tapasztalt eltéréseket az 4. táblázatban felső indexek segítségével szemléltettük. Amennyiben valamelyik változón és nemen belül két tetszőleges klaszter átlagának indexe azonos betűt tartalmaz, akkor nincs közöttük szignifikáns különbség az utótesztben, míg a teljesen eltérő betűjelek $p < 0,05$ szintű különbséget jeleznek az utótesztben.

4. táblázat. Az 5 klaszter bemutatása az elemszámaik (azaz az adott csoportba sorolt párok), illetve a Kohéziós index, a Flexibilitás index, és a Családi kommunikáció tekintetében mutatott átlag nyerspontszámaik és szórásuk, valamint z-pontszámaik alapján (mind férfi, mind női oldalon).

	Klaszter	<i>n</i>	Férfi átlag nyerspontszám (szórás)	Férfi z-pontszám	Női átlag nyerspontszám (szórás)	Női z-pontszám
Kohéziós index (arányszám)	1 ^a	31	1,18 ^{cd} (0,55)	0,02	3,29 ^{bcd} (1,28)	1,96
	2 ^b	79	1,11 ^{cd} (0,52)	-0,05	1,03 ^{ace} (0,49)	-0,16
	3 ^c	112	0,56 ^{abde} (0,52)	-0,62	0,54 ^{abde} (0,45)	-0,61
	4 ^d	34	2,89 ^{abce} (0,98)	1,8	1,37 ^{ac} (0,82)	0,16
	5 ^e	26	1,60 ^{cd} (0,91)	0,46	1,82 ^{abc} (0,67)	0,58
	Összesen	282	1,16 (0,96)		1,20 (1,07)	
Flexibilitás index (arányszám)	1 ^a	31	1,10 ^{cde} (0,48)	-0,13	1,92 ^{bcd} (0,90)	0,55
	2 ^b	79	1,02 ^{cde} (0,55)	-0,2	1,17 ^{ace} (0,70)	-0,06
	3 ^c	112	0,58 ^{abde} (0,52)	-0,58	0,52 ^{abde} (0,43)	-0,59
	4 ^d	34	2,65 ^{abc} (0,96)	1,2	1,16 ^{ace} (0,63)	-0,07
	5 ^e	26	3,24 ^{abc} (1,59)	1,71	3,90 ^{abcd} (1,75)	2,15
	Összesen	282	1,25 (1,16)		1,24 (1,23)	
Családi kommunikáció	1 ^a	31	60,71 ^{cde} (24,43)	0,43	69,77 ^c (16,61)	0,74
	2 ^b	79	62,04 ^{cde} (18,13)	0,47	62,07 ^{ce} (21,75)	0,48
	3 ^c	112	21,68 ^{abde} (14,26)	-0,92	24,02 ^{abde} (17,29)	-0,85
	4 ^d	34	78,96 ^{abc} (15,21)	1,06	54,30 ^{ce} (26,14)	0,21
	5 ^e	26	67,17 ^c (29,13)	0,65	78,79 ^{bcd} (20,04)	1,06
	Összesen	282	48,38 (28,94)		48,41 (28,71)	

Megjegyzés: Az egyes klasztereket a második oszlopban betűjelekkel is elláttuk, a próba utóteszt-eredményeinek feltüntethetősége érdekében. A Férfi átlag nyerspontszám, illetve a Női átlag nyerspontszám értékek utáni betűjelek jelölik, hogy az adott érték mely másik klaszter átlagpontszámától tér el szignifikánsan $p < 0,05$ szinten, a Dunnett-féle T3 utóteszt alapján.

A jobb értelmezhetőség érdekében az egyes klaszterek profiljait az 1. ábrán jelenítettük meg z-pontszámok segítségével. Az első klaszter „magas női kohézió” klasztere, amelynek jellemzője, hogy a kohézió női oldalon kiemelkedően magas (z-pontszám 1,96), a kommunikáció mindkét partnernél valamelyest magasabb (férfi z-pontszám 0,43; női z-pontszám 0,74), a flexibilitás átlagtól enyhén eltérő (férfi z-pontszám -0,13; női z-pontszám 0,55), de nem különbözik a többi csoporttól. A klaszter elemszáma viszonylag kicsi: 31 pár (a minta 10,99%-a).

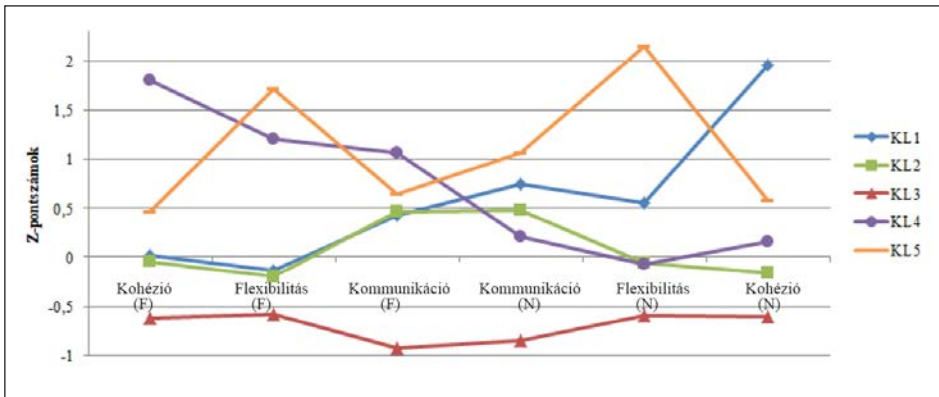
A második klaszter „jól kommunikáló, átlagos működésű” párokat tömörít. Jellemzője, hogy a kommunikáció mind a férfi, mind a női oldalon valamelyest emelkedett (férfi z-pontszám 0,47; női z-pontszám 0,48), de más tekintetben nem különbözik a többi csoporttól: a kohézió (férfi z-pontszám -0,05; női z-pontszám -0,16) és a flexibilitás (férfi z-pontszám -0,2; női z-pontszám -0,06) is átlagos szinten van. A második legnépesebb klasztert 79 pár (a minta 28,01%-a) alkotja.

A harmadik klaszter a „gyengén kommunikáló” párok klasztere. Működésüket mindhárom területen átlagon aluli pontérték jellemzi, ezáltal jelentősen eltérnek a többi csoporttól. A kohézió (férfi z-pontszám -0,62; női z-pontszám -0,61) és a flexibilitás (férfi z-pontszám -0,58; női z-pontszám -0,59) enyhén, a kommunikáció pedig jelentősen alacsonyabb (férfi z-pontszám -0,92; női z-pontszám -0,85) a többi klaszter értékéhez képest. Ez a legnagyobb elemszámú klaszter: 112 pár (a minta 39,71%-a) tartozik ebbe a csoportba.

A negyedik klaszter a „magas férfi kohézió” klasztere. Jellemzője, hogy a kohézió a férfi oldalon kiemelkedően magas (z-pontszám 1,8), női oldalon átlagos (z-pontszám 0,16); a flexibilitás a férfi oldalon jelentősen emelkedett (z-pontszám 1,2), női oldalon átlagos (z-pontszám -0,07), és a kommunikáció is a férfi oldalon jelentősen emelkedett (z-pontszám 1,06), míg a női oldalon átlagos (z-pontszám 0,21). Kis elemszámú klaszter: 34 pár (a minta 12,05%-a) tartozik ide.

Az ötödik klaszter a „flexibilis és jól kommunikáló” pároké. Jellemzőjük, hogy a flexibilitás mindkét partnernél kiemelkedően magas (férfi z-pontszám 1,71; női z-pontszám 2,15), a kommunikáció a női oldalon jelentősen (z-pontszám 1,06), a férfi oldalon valamelyest magasabb az átlagnál (z-pontszám 0,65), a kohézió pedig mindkét partnernél némiképp magasabb az átlagosnál (férfi z-pontszám 0,46; női z-pontszám 0,58). Ez a legkisebb elemszámú klaszter: mindössze 26 pár (a minta 9,21%-a) alkotja.

1. ábra. Az egyes klaszterek átlagpontszámai a Kohézió, a Flexibilitás és a Családi kommunikáció skálákon, z-pontszámokban kifejezve

A klaszterek egymással való összehasonlításakor megállapítható, hogy a „magas női kohézió” és a „magas férfi kohézió” klaszterek egymás párjai abban az értelemben, hogy mindkét klasztert az egyik partner magas kohéziós értéke jellemzi, egyik esetben a női, másik esetben a férfi oldalon. Ezeknél a klasztereknél a kohézióval együtt a másik két terület, a flexibilitás és a kommunikáció pontértéke is megemelkedett.

A „gyengén kommunikálók” klaszterébe tartozó párok a kommunikáció mellett a kohézió és a flexibilitás területén is beszűkült működést mutatnak. Ezzel szemben a „flexibilis és jól kommunikáló” klaszterben minden területen átlagon felüli működést látunk.

Végül, kiemeljük, hogy a kommunikáció mértéke – függetlenül a másik két területtől – négy klaszter esetében egymáshoz közeli értékeket mutat, ettől hangsúlyosan eltér a „gyengén kommunikálók” klasztere.

3.2. A klaszterek összevetése egyéb jellemzőkkel

3.2.1. A két almintá a klaszterekben

Mintánkban terápiába járás szempontjából két almintá volt megkülönböztethető: nem jár terápiába 202 pár (a teljes minta 71,6%-a), párterápiába jár 80 pár (a teljes minta 28,4%-a). Az egyes alminták klaszterekben való előfordulásának gyakorisága a következők szerint alakult.

A terápiába nem járók almintájában szereplő párok legnagyobb arányban a „gyengén kommunikálók” klaszterben (az almintá 33,2%-a), valamint a „jól kommunikáló, átlagos működésű” klaszterben (az almintá 31,2%-a)

fordulnak elő. A további három klaszterben kiegyenlítetten fordulnak elő: „magas férfi kohézió” 12,9%, „magas női kohézió” 11,9%, a „flexibilis és jól kommunikáló” párok az alminta 10,9%-át teszik ki.

A terápiába járók almintájában lévő párok legmagasabb arányban a „gyengén kommunikálók” klaszterben vannak jelen (az alminta 56,3%-a). A többi klaszterben viszonylag kiegyenlítetten fordulnak elő: a „jól kommunikáló, átlagos működésű” klaszter párjai az alminta 20,0%-át, a „magas férfi kohézió” klaszter 10,0%-át, „magas női kohézió” klaszter 8,8%-át, végül a „flexibilis és jól kommunikáló” klaszter párjai a legkisebb arányban jelennek meg, az alminta 5,0%-át teszik ki.

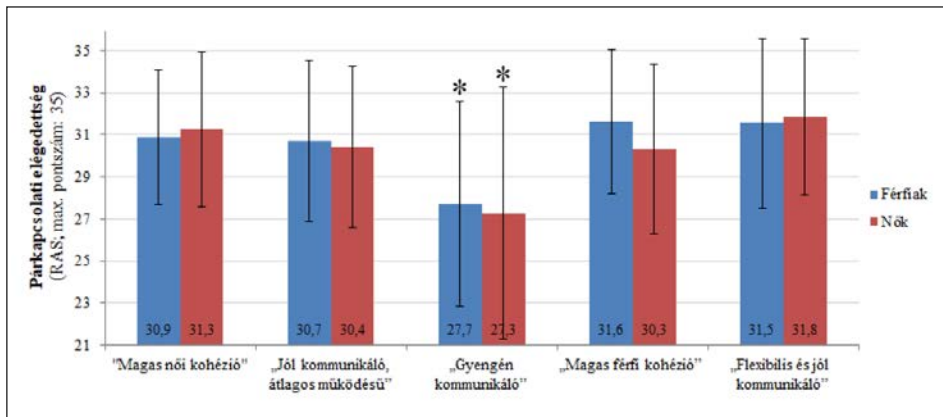
Látható, hogy a két alminta között elsősorban a harmadik, „gyengén kommunikáló” csoport relatív gyakoriságában van különbség (33,2% vs. 56,3%). A kereszttáblázat gyakorisági adatainak statisztikai ellenőrzése arra utal, hogy a különbség szignifikáns ($\chi^2(4) = 13,308; p = 0,010$).

3.2.2. Párkapcsolati elégedettség és szexuális elégedettség az egyes klaszterekben

A párkapcsolati elégedettségek összehasonlítását ANOVA eljárással, Dunnett-féle T_3 utóteszt alkalmazásával végeztük. A variancia-analízis eredménye azt mutatta, hogy a klaszterek átlagai statisztikailag jelentős mértékben eltérnek a párkapcsolati elégedettség tekintetében mind a férfi partnerek ($F(4) = 11,072; p < 0,002$), mind a női partnerek esetében ($F(4) = 9,481; p < 0,005$), valamint a szexuális elégedettség tekintetében a férfi partnerek ($F(4) = 7,668; p < 0,001$) és a női partnerek esetében is ($F(4) = 6,872; p < 0,001$).

Az utóteszt alapján a férfi partnerek esetében a „gyengén kommunikáló” klasztere minden más klasztertől szignifikánsan különbözik (átlag: 27,69; szórás: 4,86), míg az első négy klaszter – „magas férfi kohézió”, „flexibilis és jól kommunikáló”, „magas női kohézió”, „jól kommunikáló, átlagos működésű” – között az utóteszt alapján nincs szignifikáns különbség. Ugyanez az összefüggés látható párkapcsolati elégedettség szempontból a női partnerek esetében is, ahol az első négy klaszter – „flexibilis és jól kommunikáló”, „magas női kohézió”, „jól kommunikáló, átlagos működésű”, „magas férfi kohézió” – között az utóteszt alapján nincs szignifikáns különbség, ám a „gyengén kommunikáló” klasztere szignifikánsan elégedetlenebb az előzőeknél (átlag: 27,26; szórás: 5,98). Az eredmények arra utalnak, hogy a „gyengén kommunikáló” klaszterben mind a férfi, mind a női partnerek szignifikánsan alacsonyabb párkapcsolati elégedettségi szinttel rendelkeznek a többi klaszter párjainál. Az egyes csoportok átlagpontszámait nemek szerinti bontásban a 2. ábra szemlélteti.

2. ábra. A klaszterek átlagpontszámai a párkapcsolati elégedettség tekintetében (RAS-skála)

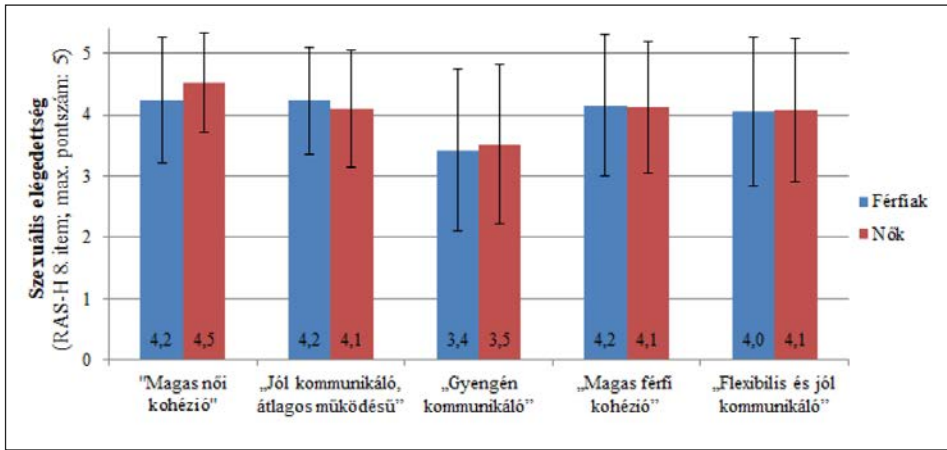

Megjegyzés: A csillaggal jelölt oszlopok a többi csoporttól szignifikánsan ($p < 0,05$) eltérő átlagpontszámot jeleznek. Az ábrán feltüntettük az átlagokhoz tartozó szórást.

A szexuális elégedettségben megjelenő klaszterközi különbségeket Kruskal-Wallis-próbával vizsgáltuk, amelynek eredménye szerint a csoportok közti eltérés mindkét nem esetében szignifikáns volt (férfi oldalon: $\chi^2(4) = 26,187$; $p < 0,001$; női oldalon: $\chi^2(4) = 25,293$; $p < 0,001$). Az utóteszt alapján ez mindkét nemnél a „gyengén kommunikáló” klaszter eltérését jelzi. A férfiak szexuális elégedettsége szempontjából ezek a párok szignifikánsan alacsonyabb elégedettséget mutattak, mint a „magas női kohézió”, a „magas férfi kohézió”, és a „jól kommunikáló, átlagos működésű” csoport. A női szexuális elégedettséget vizsgálva szintén a „gyengén kommunikáló” párok rendelkeztek alacsonyabb pontszámmal, itt a „magas női kohézió” és a „jól kommunikáló, átlagos működésű” csoporttól különböztek szignifikánsan. Az egyes csoportok átlagpontszámait nemek szerinti bontásban a 3. ábra jeleníti meg.

A klasztereket szintén Kruskal-Wallis-próba segítségével hasonlítottuk össze szubjektív egészségi állapot szempontjából, itt azonban a klaszterek nem mutattak szignifikáns különbséget egyik nemnél sem (férfi oldalon: $\chi^2(4) = 1,565$; $p = 0,815$; női oldalon: $\chi^2(4) = 5,079$; $p = 0,279$).

3. ábra. A klaszterek átlagpontszámai a szexuális elégedettség tekintetében (RAS-H 8. item)

Megjegyzés: Az ábrán feltüntettük az átlagokhoz tartozó szórást.

3.2.3. Kiegészítő elemzések

A fenti elemzéseket többváltozós modellekben is elvégeztük annak érdekében, hogy az eredmények érvényességét ellenőrizzük.¹ Olyan háttérváltozókat vontunk be, amelyek összefüggésben állhatnak mind a klasztertagsággal, mind pedig a párkapcsolati elégedettséggel: az adott pár párkapcsolatának hosszát (években kifejezve); azt, hogy a partnereknek vannak-e gyermekei, illetve hogy a pár tagjainak a jelenlegi kapcsolatot megelőzően volt-e már válása.

A bevont változók közül a párkapcsolat hossza szignifikáns kapcsolatban állt a klasztertagsággal ($F(4) = 7,283, p < 0,001$), amely a „gyengén kommunikáló” (3. klaszter) és a „flexibilis és jól kommunikáló” csoport (5. klaszter) között mutatott egyértelmű eltérést. A „gyengén kommunikálók” csoportjában a kapcsolati kor szignifikánsan alacsonyabb volt (átlag: 8,94 év; szórás: 8,48 év), mint a „flexibilis és jól kommunikálók” esetében (átlag: 19,24 év; szórás: 10,72 év). Az, hogy az adott pár tagjainak van-e gyereke, a keresztábra alapján szintén az említett két klaszter eltérését mutatta:

¹ Az alább hivatkozott kiegészítő elemzések részletes eredményeit a szerzők kérésre megküldik az érdeklődőknek.

a „gyengén kommunikáló” csoport esetében az elméletileg várhatóhoz képest kevesebb esetben volt gyermekük a pár tagjainak, míg a „flexibilis és jól kommunikáló” párok tagjainak az elméletileg vártnál több esetben volt gyermekük (a khi-négyzet próba eredménye férfi oldalon: $\chi^2(4) = 16,277$, $p = 0,003$; női oldalon: $\chi^2(4) = 10,154$, $p = 0,038$ – mivel a párok tagjainak gyermekei nem feltétlenül közös gyermeket jelentenek). A tapasztalt eltérés összefüggésben állhat az előzőekben említett, kapcsolati hosszban megjelenő különbségekkel. Hogy az adott pár tagjainak volt-e ezt megelőzően válása, nem mutatott összefüggést a klasztertagsággal (férfi oldalon: $\chi^2(4) = 6,871$, $p = 0,143$; női oldalon: $\chi^2(4) = 7,835$; $p = 0,098$).

A háttérváltozók és a klasztertagság összefüggéseinek vizsgálata után a klasztertagság mint főhatás változójával többváltozós kovarianciaelemzést (MANCOVA) végeztünk, amelyben a partnerek párkapcsolati elégedettségének és szexuális elégedettségének értékei szerepeltek kimeneti változóként. Emellett kovariánsként vettük számításba a fent említett változókat (kapcsolat hossza; gyermek; válás). Mintánkban a beemelt kovariánsok nem mutattak szignifikáns összefüggést sem a kapcsolati elégedettséggel, sem a szexuális étellel való elégedettséggel, míg a klasztertagság mindkettővel kapcsolatban állt ($F_1(8,420) = 8,614$; $p < 0,001$; és $F_2(8,420) = 4,695$; $p < 0,001$). A klaszterek közötti különbségek a kiegészítő elemzésünkben hasonló mintázatot mutattak az előzőekben részletezett ANOVÁ-khoz, azzal a különbséggel, hogy itt még erősebben jelent meg a „gyengén kommunikáló” klaszter eltérése: mindkét elégedettség tekintetében szignifikánsan negatívabban vélekedtek erről a többi csoporthoz képest, férfi és női oldalon egyaránt. A többi csoport egymás között nem mutatott számottevő eltérést. Kiegészítő elemzéseink így arra engednek következtetni, hogy az itt említett háttérváltozók kutatásunk fenti eredményeinek értelmezhetőségét nem befolyásolják.

4. Megbeszélés

Keresztmetszeti kérdőíves kutatásunk célja a párkapcsolati működés, a párkapcsolati elégedettség és a szexuális elégedettség kapcsolatának vizsgálata volt. Munkánkban egymás iránt elköteleződött, házas, illetve nem házas, de együtt élő párok párkapcsolati működését vizsgáltuk meg David H. Olson (Olson, 1989) család szerkezeti koncepcióját alapul véve. Kapcsolatorientált elemzésünkben a pár, mint egység képezte a klaszterelemzés tárgyát. Ennek révén a pár tagjainak egymáshoz tartozó jellemzői (párkapcsolati működésmódjaik, elégedettségük) együttesen, egy rendszerként válik vizsgálhatóvá, ami hozzájárul ahhoz, hogy a kapcsolatok működésének árnyaltabb képét kapjuk. Az Olson-féle változók összefüggéseinek kapcsolatorientált

elemzésére tudomásunk szerint ezidáig még nem került sor. Kutatásunk további sajátossága, hogy együtt tudtuk elemezni a kérdőív kitöltésekor terápiába járó, illetve terápiás segítséget nem kérő párokat, és ezáltal lehetőségünk nyílt rátekinteni a párkapcsolati működésmódok nagyobb változatosságára.

4.1. A párkapcsolati működés mintázatai

Kutatásunk első eredményeként a vizsgálati mintában szereplő párok a párkapcsolati működés szempontjából öt klaszterbe rendeződtek. A párkapcsolati profilok a kohézió, a flexibilitás és a kommunikáció mentén különböztek el egymástól, és statisztikailag jelentős különbséget mutattak e típusok mennyiségi vonatkozásában. Az elemzésben elkülönült öt klaszter (1) egy „magas női kohézió”, (2) egy „jól kommunikáló, átlagos működésű”, (3) egy „gyengén kommunikáló”, (4) egy „magas férfi kohézió” és (5) egy „flexibilis és jól kommunikáló” profillal jellemezhető párkapcsolati működésmódot képvisel.

Elemzésünk további eredményeként a profilok párkapcsolati elégedettséggel és szexuális elégedettséggel való kapcsolatában számos összefüggést találtunk, amelyek közül a legfontosabbak: a párkapcsolati elégedettség többféle párkapcsolatban is megélhető; a kommunikációnak fontos, egyensúlyozó szerepe van a párkapcsolatban, és kihat a párkapcsolati elégedettségre; a párkapcsolatban eltöltött idő összefüggést mutat a kapcsolati működés kiegyensúlyozottságával oly módon, hogy a rövidebb kapcsolati idő jellemzően kapcsolati kiegyensúlyozatlansággal hozható összefüggésbe. Ugyanakkor a párkapcsolati profilok nem mutattak szignifikáns kapcsolatot a szubjektív egészségi állapottal.

4.2. A párkapcsolati mintázatok értelmezése

A párkapcsolati elégedettség és szexuális elégedettség szempontjából a legmarkánsabb összefüggést a kiegyensúlyozatlan működésű, „gyengén kommunikáló” profilban találtuk. Vizsgálati mintánkban a terápiába járó párok több mint fele ehhez a profilhoz tartozik, ezért a profil jellemzői és az egyéb mutatókkal való összefüggések a párterapeuták számára különösen informatívak lehetnek. Ehhez a klaszterhez nem csupán a kommunikáció, hanem a kohézió és a flexibilitás dimenziójában is az átlagosnál gyengébb párkapcsolati működést mutató párok tartoznak, amely működés mind a férfi partnernél, mind a női partnernél párkapcsolati elégedetlenséggel és szexuális elégedetlenséggel jár együtt. A klaszter további sajátossága, hogy ab-

ban a rövidebb ideje együtt élő, gyermektelen párok nagyobb arányban fordulnak elő, mint a hosszú ideje a jelen párkapcsolatban élő, gyermekes párok. Ezek az eredmények összhangban vannak azokkal az empirikus adatokkal, amelyek a kapcsolat elejére jellemző „mézeshetek”-működés elmúlása után a pár összecsiszolódása, a közös, mindkét fél számára elfogadható kommunikációs stílus és szabályok létrehozására, mint fontos feladatra hívják fel a figyelmet. Míg azok a párok, akik a maguk számára elfogadható megoldást találnak, nagyobb eséllyel maradnak a párkapcsolatban, ahol elégedettek lesznek, a felek számára elfogadhatatlan, elégedetlenséget szülő működés esetén a párok kisebb eséllyel maradnak együtt hosszú távon (Prolux, Ermer, & Kanter, 2017).

Mivel a terápiába nem járók közel egyharmada is ehhez a profilhoz tartozik, azaz itt is ők vannak a legtöbben, már e helyen fontosnak tartjuk hangsúlyozni a párkapcsolati működés erősítését, illetve a párterápiás lehetőségek bemutatását célzó prevenciós és edukációs programok szükségességét.

A fenti összefüggések összhangban állnak azokkal a korábbi kutatási eredményekkel, amelyek arra utalnak, hogy a problémásan (kiegyensúlyozatlanul) működő párkapcsolatban a pár tagjai nagyobb mértékű stresszt élnek meg a jól (kiegyensúlyozottan) működő párkapcsolatban élőkhöz képest, és ezzel együtt az előbbiek elégedetlenebbek a kapcsolatukkal, mint az utóbbiak (Craddock, 2001; Olson, 2011). Eredményeink ugyanakkor alátámasztják azt a korábbi megfigyelést is, hogy a terápiába leginkább a kiegyensúlyozatlan működést mutató párok jelentkeznek (Kisgyörgyné Pongrácz és mtsai, 2006; Olson, 2011).

A párkapcsolati elégedettség magasabb szintjén állók az előzőektől szinte minden összefüggésben szignifikánsan különböznek, és többféle működésmódot képviselnek; ez a tendencia pedig a szexuális elégedettséget vizsgálva is megjelenik. Ezek a párok négy jól elkülöníthető klaszterbe rendeződnek. Ez az eredmény pedig arra utal, hogy többféle párkapcsolati működésmódban is megélhető a párkapcsolati elégedettség. A különbözőségek mellett a négy működésmódnak van közös jellemzője, mégpedig a nagyon közel lévő kommunikációs szint, ami úgy tűnik, hogy egyfajta egyensúlyt biztosít ezeknek a pároknak.

Mintánkban két olyan profil található, amelyek a kohézió dimenzióban a pár egyik tagjának magasán átlagon felüli értékeit mutatják: a „magas női kohézió” és a „magas férfi kohézió”. A kohézió a párkapcsolat érzelmi aspektusa, a kapcsolat érzelmi hőfokát, szorosságát fejezi ki. Nem meglepő, hogy mindkét profil esetében pozitív párkapcsolati elégedettséget és pozitív szexuális elégedettséget találtunk, bár a szélsőséges tartomány közelében lévő értékek akár elégedetlenséggel is együtt járhatnak. A különbség ugyan nem szignifikáns, de fontosnak tartjuk kiemelni a tendenciát, amely

mindkét profil esetében megjelenik: a pár azon tagja mutat magasabb párkapcsolati elégedettséget és szexuális elégedettséget, akinél a kohéziós érték is magasban van. Azaz a kapcsolati közelséget, szorosságot az a partner értékeli pozitívabban, akinek a szubjektív megélésében ez hangsúlyosabban meg is jelenik. Ebben a típusú kapcsolatban érvényesülhet az az elv, amely szerint az egészséges párkapcsolat működése az oldás és kötés, a függés és függetlenség, a közelség és távolság olyan egyensúlyának megteremtése, amely mindkét fél számára megfelelő (Horváth-Szabó, 2007). Ebben a működésmódban úgy tűnik, hogy a magasabban funkcionáló fél biztosítja a kapcsolat egyensúlyát, ezért a pár tagjai eltérő szubjektív megéléssel is jól elférnek egymás mellett, mintegy kiegészítik egymást. Egyes korábbi vizsgálatok eredményei ugyanakkor azt a feltételezést is igazolták, hogy a mindkét partner számára elfogadható intimitás facilitálja a hatékony kommunikációt és a problémamegoldást, ezáltal növelve a kapcsolattal való elégedettséget (Bajor, 2012).

A „flexibilis és jól kommunikáló” profilt szintén magas párkapcsolati elégedettség és szexuális elégedettség jellemzi. Ebben a profilban az átlagnál jóval magasabb flexibilitás magas kommunikációs értékkel jár együtt. A flexibilitás (alkalmazkodás) a változások kezelésének képességét fejezi ki. Összetevői a hatalmi struktúra, a szerepkapcsolatok és a kapcsolati szabályok jellege és változtathatósága. A dimenzió egészséges működéséhez az állandóság és a változás közötti egyensúlyra van szükség (Horváth-Szabó, 2007). Az eredmények arra utalnak, hogy az egyensúlyt az általunk azonosított profilban a magas kommunikációs szint tartja fenn. Ez megegyezik azokkal a korábbi kutatási eredményekkel, amelyek a kommunikációs stílus és a párkapcsolati elégedettség közötti szoros összefüggésre utalnak (Yoo, Bartle-Haring, Day, & Gangamma, 2014; Williamson és mtsai, 2012). Az így működő párok párkapcsolati elégedettségét igazolja az is, hogy a vizsgálatunkban részt vett párok közül ők járnak a legkevesebben párterápiába.

Az „átlagos működésű, jól kommunikáló” profil a pár két tagjának kiegyensúlyozott működését mutatja, a jó kommunikáció itt mintha emelné az átlagot épp csak elérő, vagy az alatt lévő működést. Nem meglepő, hiszen a kommunikáció funkciója a párkapcsolatban éppen a másik két dimenzió segítése. Specifikus komponensei a nyíltság, az önfeltárás mértéke, az empátia, a figyelmes, értő hallgatás, az üzenetek világossága, az érzelmek kifejezésének képessége (Horváth-Szabó, 2007). Eredményeink egybeesnek azokkal a korábbi vizsgálati eredményekkel, amelyek arra utalnak, hogy minél pozitívabban észleli egy személy a párja kommunikációját, annál magasabb az érzelmi és szexuális intimitás, valamint a kapcsolati elégedettség saját maga és párja esetében is (Yoo és mtsai, 2014).

Végül, vizsgálatunk eredményei összhangban vannak az Olson-moddal végzett eddigi vizsgálatok eredményeivel abban a tekintetben is, hogy a kiegyensúlyozott párok sokfélék lehetnek, és a párkapcsolaton belüli, a partnerek közötti működésbeli különbözőség is rendben van, amennyiben a partnerek képesek a kommunikáció által egyfajta, a maguk számára elfogadható egyensúlyra. Ugyanakkor a kiegyensúlyozatlanul működő párok esetében a pár tagjai közötti kommunikáció erősítésével, fejlesztésével közvetlenül javítható a kapcsolati minőség és a párkapcsolati elégedettség, közvetetten pedig a kapcsolati stabilitás (Olson, 2008; Pilinszki, 2012).

4.3. A kutatás korlátai

A vizsgálat egyik korlátját a keresztmetszeti vizsgálati elrendezés képezi, amelyben nincs lehetőség a párkapcsolatok dinamikus változásának követésére. Ez különösen a terápiába járó párok esetében korlátozza az összefüggések pontosabb megértését, hiszen nem rendelkezünk azzal az információval, hogy párként mióta járnak terápiába, illetve hol tartanak a terápiás folyamatban. További korlátot jelent, hogy a párterápiába nem járóként kezelt almintáról csupán annyit tudunk biztonsággal kijelenteni, hogy a válaszadás idején önbevallásuk alapján a pár egyik tagja sem állt pszichiátriai kezelés alatt, de nem tudjuk, hogy jártak-e, járnak-e párterápiába, esetleg terveznek-e elmenni. Ugyanakkor elképzelhetőnek tartjuk, hogy a terápiába járó párok problémabelátása éppen a terápia hatására erősebb, kapcsolati nehézségeiket jobban meg tudják ragadni, fogalmazni, és ez némiképp torzíthatja a két alcsoport közötti különbségeket. Ebben az értelemben a terápiába járás és a kapcsolati működés között inkább egy (a család- és párterápiás folyamatokban jól ismert) cirkuláris okságot feltételezünk, mint egy egyszerű lineáris összefüggést. Ezekkel a hiányossággal együtt az eredmények a két alminta között szignifikáns különbséget mutatnak.

Érdemes megjegyezni továbbá, hogy a kapcsolati működés felmérése az Olson-kérdőív családok számára kidolgozott változatával készült, mivel a vizsgálat tervezésekor ez az eszköz volt a szerzők számára elérhető. Lehetséges, hogy kifejezetten a párkapcsolati működésre kidolgozott Olson-kérdőív-változat alkalmazása módosította volna az eredmények jellegét. Végül, a kiegyensúlyozatlanul működő párokról többet lenne érdemes tudni, mert bár nagyon hasonló működési mintázatot mutattak, a mélyebb okozati összefüggések nem világosak. Így elképzelhető például az, hogy a kiegyensúlyozatlan működés a válaszadás idején éppen zajló normatív, esetleg paranormatív krízisben jelent meg.

4.4. Összefoglalás, konklúzió

Korlátai ellenére úgy véljük, hogy vizsgálatunk eredményei jól hasznosulhatnak a párterápiás gyakorlatban. Fontos következtetésnek tartjuk, hogy egy párkapcsolatban sokféleképpen lehet elégedettnek lenni, akár úgy is, hogy a pár tagjai eltérő működésűek a kohézió és a flexibilitás szempontjából. A párkapcsolati elégedettséget biztosító, egyensúlyfenntartó szerepet mindegyik működésmód esetében a kommunikáció tölti be. A kommunikációs készségek fejlesztésének preventív célzattal már az elköteleződési szándék idején, illetve a kapcsolat első éveiben fontos szerepet kell kapnia csakúgy, mint a párterápiás, kapcsolaterősítési folyamatban. Ennek a folyamatnak a támogatása rendszerszemléletben dolgozó pszichológusok, lelkesek feladata.

Vizsgálatunk eredményei ismételten igazolták az Olson-féle circumplex modell (Olson, 1989) széles körű használhatóságát. Mivel a modell nem egy önálló terápiás irányzatból jött létre, preventív és klinikai területen jól alkalmazható, a rendszerelméleten alapuló irányzatok bármelyikébe beépíthető és segédeszközként jól használható. A circumplex modell által rendelkezésre bocsátott diagnosztikai információkat a párterapeuta beemelheti gondolkodási rendszerébe, majd saját módszertanának megfelelően megtervezheti és kivitelezheti a terápiás folyamatot.

Irodalom

- Bajor, A. (2012). A kapcsolati erőforrások szerepe a párkapcsolati kommunikációban. *Alkalmazott Pszichológia*, 14(4), 31–49.
- Bergman, L.R., & El-Khoury, B.M. (2003). A person-oriented approach: Methods for today and methods for tomorrow. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 2003(101), 25–38.
- Bergman, L.R., Magnusson, D., & El-Khoury, B.M. (2003). *Studying individual development in an inter-individual context: A person-oriented approach*. London: Routledge
- Bergman, L.R., & Trost, K. (2006). The person-oriented versus the variable-oriented approach: Are they complementary, opposites, or exploring different worlds?. *Merrill-Palmer Quarterly*, 52(3), 601–632.
- Bodenmann, G., & Cina, A. (2006). Stress and coping among stable-satisfied, stable-distressed and separated/divorced Swiss couples: A 5-year prospective longitudinal study. *Journal of Divorce and Remarriage*, 44(1–2), 71–89.
- Craddock, A.E. (1998). Attitudinal and structural differences between satisfied and dissatisfied married and cohabiting couples. *Australian Journal of Psychology*, 50(2), 83–88.
- Craddock, A.E. (2001). Family system and family functioning: Circumplex model and FACES IV. *Journal of Family Studies*, 7(1), 29–39.
- Czikmanti, T., Hagemeyer, B., & Engeser, S. (2018). A dyadic typology of social desires in couples. *Journal of Personality*, 86(4), 590–603.

- Dyrenforth, P.S., Kashy, D.A., Donnellan, M.B., & Lucas, R.E. (2010). Predicting relationship and life satisfaction from personality in nationally representative samples from three countries: the relative importance of actor, partner, and similarity effects. *Journal of Personality and Social Psychology*, 99(4), 690–702.
- Fitzsimons, G.M., Finkel, E.J., & vanDellen, M.R. (2015). Transactive goal dynamics. *Psychological Review*, 122, 648–673.
- Gödri, I. (2001). *A házassági kapcsolatok minősége és stabilitása–Elméleti támpontok és mérési lehetőségek*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutatóintézetének Kutatási Jelentései 66.
- Guttman, L. (1954). A new approach to factor analysis: The radex. In P.F. Lazarsfeld (Ed.), *Mathematical thinking in the social sciences* (258–348). Glencoe, IL: Free Press
- Hendrick, S.S. (1988). A generic measure of relationship satisfaction. *Journal of Marriage and the Family*, 50(1), 93–98.
- Horváth-Szabó, K. (2007). *A házasság és a család belső világa*. Budapest: Párbeszéd (Dialogus) Alapítvány, Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet
- Jackson, J.B. (2009). *Premarital couple predictors of marital relationship quality and stability: A meta-analytic study*. Doktori értekezés. Provo: Brigham Young University
- Kisgyörgyné Pongrácz D., Tóth M., Mirnics Zs., Bagdy E., & Vargha A. (2006). A Circumplex modell és az OCST-4 (FACES IV) David Olson strukturális családdinamikai modelljének és mérőeljárásának ismertetése. In E. Bagdy, G. Baktay, P. Bánsági, Zs. Csákvári., H. Erdélyi, I. Erdélyi, et al. (Szerk.), *Pár- és családi kapcsolatok vizsgálata*. Budapest: HEFOP-Bölcsész Konzorcium. Letöltve: 2019. augusztus 1-jén: <http://www.webcreator.hu/tankonyv/hatodik1.html>
- Kopp, M., & Pikó, B. (2006). Az egészséggel kapcsolatos életminőség pszichológiai, szociológiai és kulturális dimenziói. In M. Kopp, & M.E. Kovács (Eds.), *A magyar népesség életminősége az ezredfordulón (10–19)*. Budapest: Semmelweis Kiadó
- Kopp, M.S., Skrabski, Á., Székely, A., Stauder, A., & Williams, R. (2007). Chronic stress and social changes. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1113(1), 325–338.
- Martos, T. (2010). *Életcélok és lelki egészség a magyar társadalomban*. Doktori értekezés. Budapest: Semmelweis Egyetem
- Martos, T., Sallay, V., Nagy, M., Gregus, H., & Filep, O. (2019). Stress and dyadic coping in personal projects of couples – A pattern-oriented analysis. *Frontiers in Psychology*, 10(400), 1–19.
- Martos, T., Sallay, V., Szabó, T., Lakatos, Cs., & Tóth-Vajna, R. (2014). A Kapcsolati Elégedettség Skála magyar változatának (RAS-H) pszichometriai jellemzői. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 15(3), 245–258.
- Martos, T., Sallay, V., Tóth-Vajna, R. (2016). Dyadic coping in Hungarian couples. In M.K. Falconier, A.K. Randall, & G. Bodenmann (Eds.), *Couples coping with stress: A cross-cultural perspective* (170–186). London: Routledge
- Minuchin, S. (2005). *Családok és családterápia*. Budapest: Animula
- Mirnics, Z., Vargha, A., Tóth, M., & Bagdy, E. (2010). Cross-cultural applicability of FACES IV. *Journal of Family Psychotherapy*, 21(1), 17–33.
- Olson, D.H. (2008). *PREPARE, PREPARE MK, ENRICH, MATE Tanácsadói kézikönyv*. Szeged: Ketten Együtt Házassági Felkészítő és Tanácsadó Műhely
- Olson, D.H. (2011). FACES IV and the circumplex model: Validation study. *Journal of Marital and Family Therapy*, 37(1), 64–80.
- Olson, D.H. & Gorall, D.M. (2003). Circumplex model of marital and family systems. In F. Walsh (Ed.), *Normal Family Processes* (514–547). New York: Guilford

- Olson, D.H., Gorall, D.M., & Tiesel, J.W. (2006). *Faces IV package*. Minneapolis, MN: Life Innovations
- Olson, D.H. (1989). Circumplex model of family systems: Family assessment and intervention. In D.H. Olson, C.S. Russell, & D.H. Sprenkle (Eds.), *Circumplex model: Systemic assessment and treatment of Families* (7–50). New York: Haworth Press
- Pilinszki, A. (2012). Párkapcsolati stabilitás és minőség egy országos kutatás tükrében. *Acta Sociologica: Pécsi Szociológiai Szemle*, 1(5), 161–170.
- Proulx, C.M., Ermer, A.E., & Kanter, J.B. (2017). Group-based trajectory modeling of marital quality: A critical review. *Journal of Family Theory and Review*, 9(3), 307–327.
- Umberson, D., Williams, K., Powers, D.A., Chen, M.D., & Campbell, A.M. (2005). As good as it gets? A life course perspective on marital quality. *Social Forces*, 84(1), 493–511.
- Vargha, A. (2016). A ROPstat statisztikai programcsomag. *Statisztikai Szemle*, 94(11-12), 1165–1192.
- Vargha, A., Bergman, L.R., & Takács, Sz. (2016). Performing cluster analysis within a person-oriented context: Some methods for evaluating the quality of clustersolutions. *Journal of Person-oriented Research*, 2(1–2), 78–86.
- Vargha, A., & Tóth, M. (2007). Az Olson-féle családteszt magyar adaptációja. In E. Bagdy, Z. Mirnics, & A. Vargha (Eds.), *Egyén-pár-család: Tanulmányok a pszichodiagnosztikai tesztadaptációs és tesztfejlesztő kutatások köréből* (288–309). Budapest: Animula
- Williamson, H.C., Ju, X., Bradbury, T.N., Karney, B.R., Fang, X., & Liu, X. (2012). Communication behavior and relationship satisfaction among American and Chinese newlywed couples. *Journal of Family Psychology*, 26(3), 308–315.
- Yoo, H., Bartle-Haring, S., Day, R.D., & Gangamma, R. (2014). Couple communication, emotional and sexual intimacy, and relationship satisfaction. *Journal of Sex and Marital Therapy*, 40(4), 275–293.

Köszönetnyilvánítás

A kézirat elkészítését az OTKA PD 105685 számú kutatási pályázat támogatta.

Szerzői munkamegosztás

Lakatos Csilla és Martos Tamás: a vizsgálat megtervezése és lebonyolítása, adatgyűjtés, az eredmények értelmezése. Martos Júlia: statisztikai számítások, az eredmények leírása és értelmezése. Mányai Adrienn: elméleti áttekintés, az eredmények értelmezése. A végső szöveg a szerzők közös munkájának eredménye.

Nyilatkozat érdeklődésről

A szerzők ezúton kijelentik, hogy esetükben nem állnak fenn érdeklődések.

Relationship patterns and relationship satisfaction among cohabiting couples: Verifying the Olson model

LAKATOS, CSILLA – MARTOS, JÚLIA – MÁNYAI, ADRIENN –
MARTOS, TAMÁS

Theoretical background: Relationship satisfaction is one of the most researched areas of family and partnership functioning, an important indicator of the stability and quality of the partnerships. The quality of the partnership also affects general well-being, physical and mental health. *Objective:* To explore the partnership functioning and satisfaction of married and cohabiting couples based on David H. Olson's family structure concept. *Methods:* The participants of our cross-sectional questionnaire survey were married and cohabiting couples ($n = 282$ couples; mean of age: 45.06 ± 9.52 years and 42.74 ± 10.27 years for male and female partners). There were two sub-samples in terms of attending therapy: 202 couples did not take part in therapy (71.6%), 80 couples took part in therapy (28.4%). *Measures:* Olson Family Test Fourth Edition (FACES-IV), Relationship Satisfaction Scale (RAS-H), and the question in concern with the subjective state of health. *Results:* A hierarchical cluster analysis was performed with data from 282 couples, based on the dimensions of the Olson Test Cohesion Index, Flexibility Index and Family Communication. Five clusters were identified: (1) "high female cohesion", (2) "well communicating, ordinary functioning", (3) "poor communicating", (4) "high male cohesion", and (5) "flexible and well communicating" cluster. The difference between the two sub-samples was primarily in the relative frequency of the "poorly communicating" group (56.3% vs. 33.2% for couples with therapy and without therapy). Comparison of couples belonging to clusters showed that the means of clusters differ statistically significantly in the sexual satisfaction with both male partners ($F(4) = 11.07, p < 0.002$) and female partners ($F(4) = 9.48, p < 0.005$), as well as male partners ($F(4) = 7.66, p < 0.001$) and female partners ($F(4) = 6.87, p < 0.001$). The clusters did not show a significant association with subjective health status. *Conclusions:* Our results suggest that relationship satisfaction can be experienced in multiple relationship modes. A common feature of well-functioning and well-balanced partnership is good communication, which contributes to cohesion and flexibility, thereby maintaining a balance in the relationship.

Keywords: Olson family test, relationship satisfaction, sexual satisfaction, relationship patterns, relationship-oriented analysis

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)